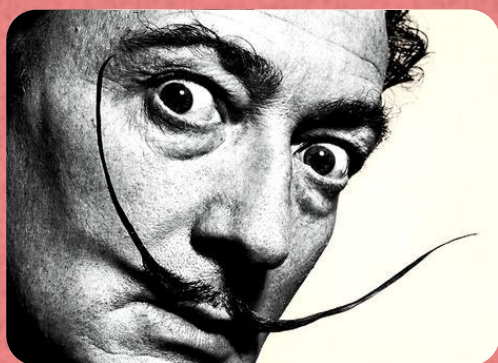

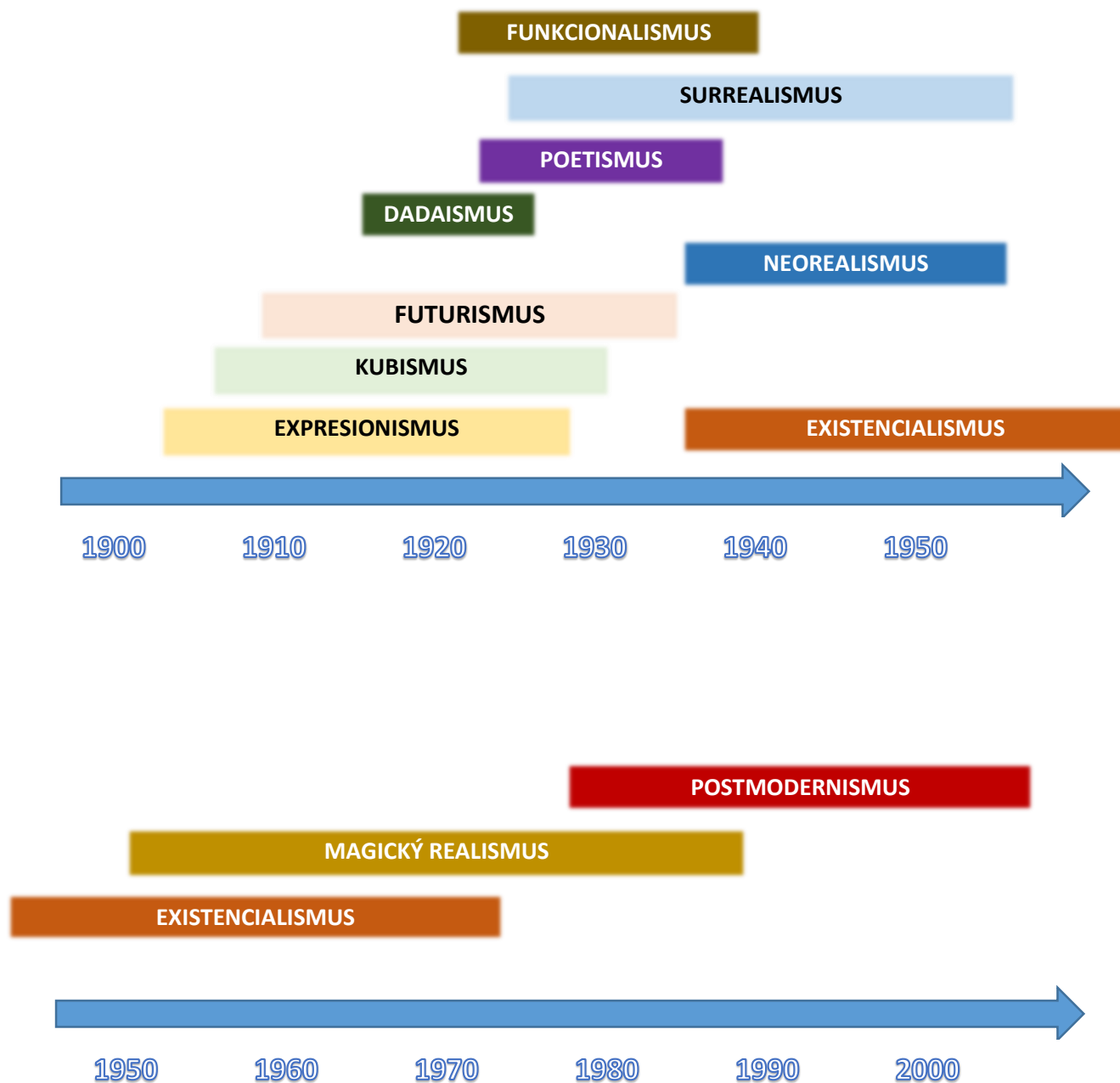
PŘEHLED UMĚLECKÝCH SMĚRŮ

20. STOLETÍ

Tomáš Chaloupka

ČASOVÁ OSA

Poznámka: Umělecké směry 20. stol. se vzájemně ovlivňovaly, mísily a překrývaly. Na časové ose jsou vyznačena období, kdy tyto směry prožívaly své „zlaté období“, neznamená to však, že by se jejich myšlenky a postupy neuplatňovaly i v jiných obdobích. Naopak, některé z nich (např. surrealismus) ovlivňují světové umění dodnes.

1) EXPRESIONISMUS

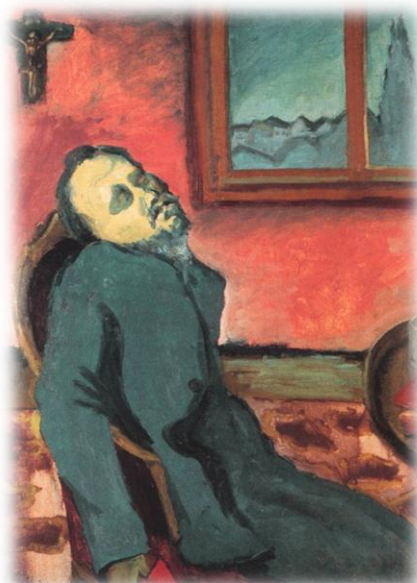
- jeho vývoj začíná už koncem 19. století, ale prosadil se **hlavně během 1. světové války a těsně po ní**, nejvíce se rozvíjel v německy mluvících a severských zemích
- **odmítá umění zobrazující realitu** a dojmy z ní – vymezil se proti realismu i impresionismu
- **umění má být vyjádřením umělcových citů a pocitů** bez ohledu na jakékoliv konvence (vyjádření = exprese)
- později reagoval na **krizi hodnot způsobenou 1. světovou válkou** – vyjadřuje **prožitky zoufalství, úzkosti, strachu, beznaděje**, zkaženosti a úpadku civilizace
- vyjádření tragické stránky lidského údělu a znepokojení ze stavu společnosti
- nejvíce ovlivnil výtvarné umění a literaturu
- ve 30. letech byl v hitlerovském Německu označen za zvrhlý umělecký směr a zakázán

Výtvarné umění

- malíř využívá **deformace barev i tvarů** k zvýraznění citového náboje díla – dílo má silnou naléhavost a přesvědčivost
- tvarová a barevná nadsázka mu slouží k **vyjádření niterného citového stavu**
- barevné plochy jsou ohraničovány linkou, velmi často se používají čisté barvy, chybí perspektiva, využívá se protiklad světla a stínu
- nejvýznamnější malíři: Edvard **Munch**, Paul **Klee**, Oskar **Kokoschka**, Egon **Schiele**, Vasilij **Kandinskij**
- čeští malíři: Bohumil **Kubišta**, Emil **Filla**, Václav **Špála**

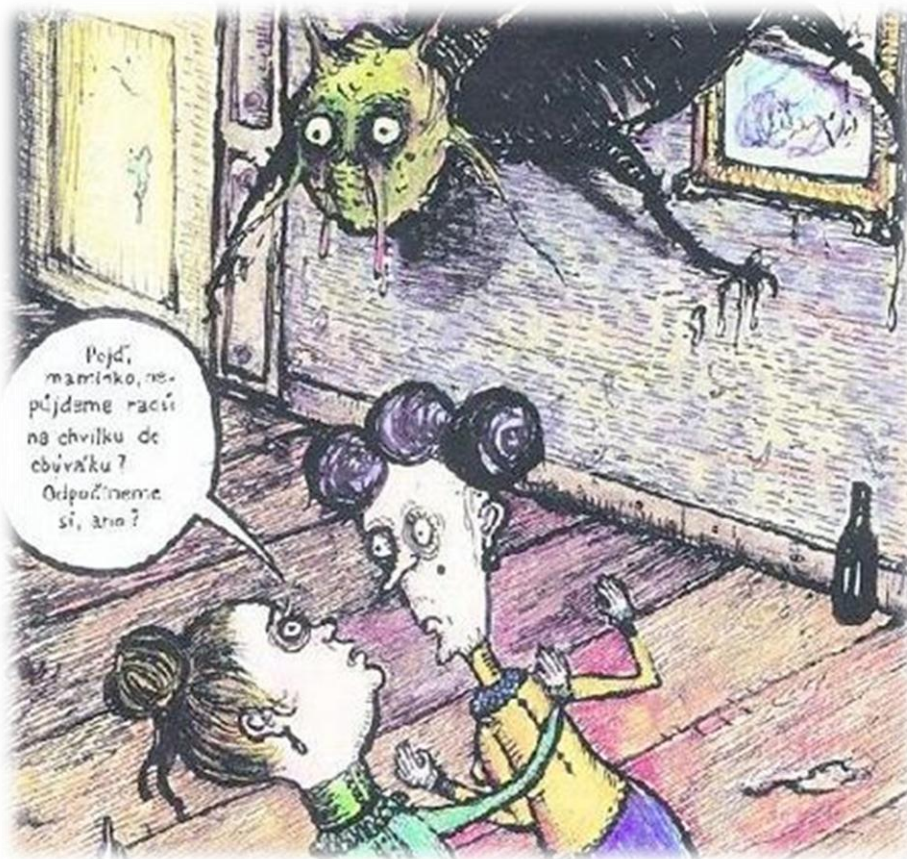
Křik (Edvard Munch)

Čtenář Dostojevského (Emil Filla)

Literatura

- projevuje se **zájmem o hlubinnou psychologii postav**
- snaha vyjádřit **nejistotu člověka v chaotickém, děsivém moderním světě**
- využití **nadsázky**
- **prolínání skutečnosti se sny, halucinacemi,**
- motivy úzkosti, hrůzy, šílenství, osamění
- nejvýznamnější autoři: **Franz Kafka**, Georg Trakl, Federico García Lorca
- čeští autoři: Josef Čapek, Richard Weiner, Josef Váchal, Ladislav Klíma

Obrázek z komiksu
vytvořeného na
základě Kafkovy
Proměny

2) KUBISMUS

- vyvíjel se postupně **během prvního desetiletí 20. století** zejména díky pracím malířů G. Braqua a P. Picassa
- avantgardní směr, přináší úplně nový pohled na svět
- tíhne **k zjednodušení a abstrakci**, k zobrazení reality z různých úhlů pohledu – v tom byl zpočátku inspirován africkým a indiánským uměním
- projevil se především ve výtvarném umění a v architektuře, v užitém umění, okrajově v literatuře

Architektura a výtvarné umění

- **zobrazení předmětu z mnoha úhlů pohledu současně**
- zobrazovaný předmět je **rozložen na jednoduché geometrické tvary**, zejména krychle (proto kubismus), ty jsou pak **pomocí fantazie poskládány** do takového obrazu, který je výtvarně nejzajímavější
- v architektuře se projevuje snahou rozbít svislé a vodorovné linie, dát stavbě dynamiku - používají se ostré hrany, krystalické struktury a průniky ploch
- nejvýznamnější malíři: **Pablo Picasso**, Georges **Braque**
- nejvýraznější čeští malíři: Josef **Čapek**, Bohumil **Kubišta**, Emil **Filla**
- významní architekti: Antonio **Gaudí**, Josef **Gočár**

Guernica (Pablo Picasso)

cukřenka (Pavel Janák)

Dům U Černé Matky Boží v Praze (Josef Gočár)

Literatura

- byla ovlivněna kubismem jen okrajově - je sporné, zda vůbec literární kubismus existuje, tradičně se o něm hovoří ve spojení s tvorbou některých francouzských básníků – např. **Guillaume Apollinaire, Jean Cocteau**
- pro kubistického básníka je nejdůležitější **obraz či slovo, které je schopné budit co nejvíce asociací**
- snaha **udivit, překvapit** neobvyklými asociacemi, **vysvobodit poezii ze zákonů logiky**
- **míšení a rychlé střídání různých námětů, polytematičnost**
- básně mohou tvořit různé **obrazce** (např. kaligramy), které jsou ve vztahu k jejich významu

Kaligramy (Guillaume Apollinaire)

3) FUTURISMUS

- vznikl r. **1909**, kdy vydal italský básník Filippo Tommaso **Marinetti** Manifest futuristické poezie
- **odmítá** všechny umělecké **tradice** a tradiční hodnoty
- touží po umění novém, moderním, **směřujícím k budoucnosti** (proto futurismus)
- touha zobrazit **krásu moderní civilizace**, velkoměsta, uspěchané a rušné doby
- **zobrazení pohybu, dynamiky, rychlosti, proměnlivosti**
- častým námětem byla technika
- prosadil se zejména v Itálii a Rusku
- touha bořit staré pořádky dovedla futuristické umělce ke kladnému postoji k válce a podpoře extremistických politických ideologií (fašismu, komunismu, anarchismu)
- nejvíce se projevil v literatuře a výtvarném umění, okrajově též v architektuře

Výtvarné umění

- snaha **zobrazit předměty v pohybu** – zobrazují různé fáze pohybu, případně po vzoru kubistů zobrazují předmět z různých úhlů pohledu v jednom obraze
- směřuje k abstrakci
- nejvýznamnější malíři: Luigi **Russolo**, Giacomo **Balla**, Umberto **Boccioni**

Vzestup města (Umberto Boccioni)

Dynamika automobilu
(Luigi Russolo)

Literatura

- pro futuristickou literaturu je typické **experimentování** s jazykem
- pro zdůraznění dynamiky vytvořili futuristé **teorii osvobozených slov** – slova se do básně skládají bez ohledu na logické vazby a gramatická pravidla – **heslovité vyjadřování, odstranění interpunkce, užívání zvukomalebných slov**
- vznikají velmi originální básně, ale chybí v nich lyrický subjekt a jakékoli psychologično
- souvisí s ním **civilismus** – okouzlení moderní civilizací, lidskou prací, vyjádření důvěry v technický a vědecký pokrok – Walt Whitman, u nás S. K. Neumann
- nevýznamnější autoři – Filippo Tommaso **Marinetti**, Vladimir **Majakovskij**, Velemir **Chlebnikov**

Karikatura Velemira Chlebnikova (V. Burliuk)

4) DADAISMUS (DADA)

- **avantgardní umělecký směr**, který založila skupina umělců v čele s Tristanem Tzarou **během 1. světové války** (1916) ve Švýcarsku, po r. 1924 začal plynule přecházet v surrealismus
- byl **vyjádřením odporu k válce**, odmítnutím civilizace, která dovedla svět k hrůzám 1. světové války
- byl vyjádřením **zmatku a ztráty hodnot** – **vzpourey** proti kultuře, společnosti, morálce – propagoval **umění zbavené společenské funkce**, totální anarchii v umění
- **tvorba je bezprostřední, spontánní, založená na hravosti a náhodě**
- podle legendy i jméno dadaismus vzniklo náhodou – Tzara při hledání jména nového směru prý zabodl nůž do slovníku Larousse – slovo, do něhož se trefil, bylo dada (fr. v dětské řeči „koníček“)
- umělecká díla v sobě nemají nést žádný význam, vyznačují se **nesmyslností**, význam pro ně má hledat až divák (čtenář), mohou působit **naivně** či primitivně
- uplatnil se v literatuře a výtvarném umění

Výtvarné umění

- vytrhuje předměty z jejich obvyklých souvislostí, dává je do souvislostí nových, nečekaných, nelogických, provokativních
- rozebírá předměty a pak je skládá do něčeho nového, nečekaného
- místo ušlechtilých materiálů používají výtvarní umělci náhodně nalezené věci, střepy, smetí, harampádí
- mnozí umělci byli v části své tvorby ovlivněni dadaismem, později se jejich dílo ovšem vyvíjelo zpravidla jiným směrem
- významní umělci - Hans **Arp**, Marcel **Duchamp**, Salvador **Dalí**, Max **Ernst**

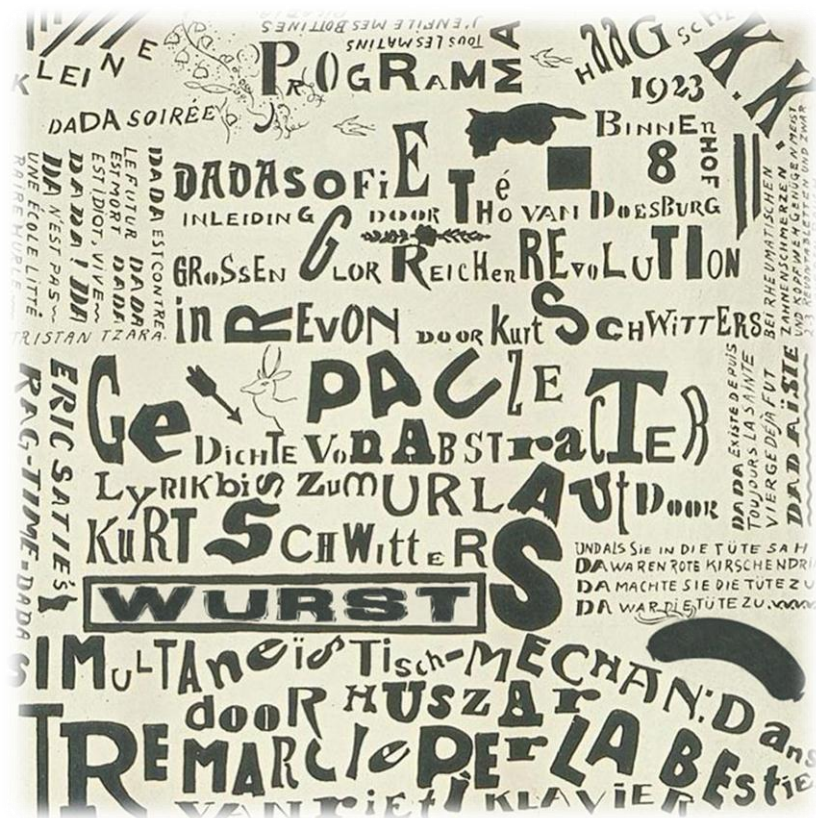
Fontána (Marcel Duchamp)

Literatura

- rušení literárních konvencí
- naivita, primitivnost, spontánnost vyjádření
- autoři napadali základy myšlení a **zpochybňovali jazyk, logičnost**, rozbíjeli větnou skladbu, nahrazovali slova zvoláními, tóny a výkřiky
- **kult nesmyslnosti**
- povahu tvorby výmluvně dokumentuje následující Tzarův „návod, jak vytvořit dadaistickou báseň“ (Manifest o lásce sladké a hořké):

Vezměte noviny. Vezměte nůžky. Vyberte v novinách článek tak dlouhý, jak dlouhou chcete mít svou báseň. Vystříhněte článek. Potom pečlivě vystříhejte slovo za slovem z tohoto článku a naházejte do pytlíku. Lehce zatřepejte. Vytahujte potom výstřižky jeden za druhým a skládejte je v tom pořadí, jak jste je vytahovali.

- významní autoři: Tristan **Tzara**, v počátcích tvorby mnoho pozdějších surrealistů
- v české literatuře se neprosadil, ale ovlivnil počátky poetismu

Dada soirée
(Theo van Doesburg)

5) POETISMUS

- **český avantgardní básnický směr**, který se nikdy nerozšířil za hranice ČSR
- vznikl v prostředí uměleckého seskupení **Devětsil**, za rok vzniku je považován r. **1923**
- vychází z přesvědčení, že moderní společnost zdeformovala mezilidské vztahy i vztah člověka k světu a sobě samému – má ambice napravit toto odcizení » chce člověku ukázat, jak se **dívat na svět, aby se celý život stal básní** – chtěl být uměním žít a užívat si
- **optimistický pohled na svět**, zaměření na radostné okamžiky
- **oproštění se od společenských a politických témat**
- **hravost**, spontánnost
- jde především o literární směr, okrajově ovlivnil také výtvarné umění a film

Výtvarné umění

- obdobou poetismu ve výtvarném umění byl styl nazvaný jako artificialismus – založen Jindřichem **Štyrským** a **Toyen** (M. Čermínovou)
- asociativní zobrazení vzpomínek a pocitů
- tento umělecký směr neměl dlouhého trvání, záhy splynul se surrealismem

Cirkus Simonette (Jindřich Štyrský)

Literatura

- hlavním principem tvorby je hra a **fantazie** – básník se nechává unášet svou **imaginací**, jedna představa vyvolává druhou, nejsou nijak rozumově usměrňovány » autor **řadí za sebou básnické obrazy, které nejsou nijak závislé na logice**
- básně jsou velmi **optimistické**, vyjadřují radost ze života, okouzlení světem - náměty jsou různorodé, **poezie chce obsáhnout celý svět** – oblíbené jsou zejména motivy velkoměsta, cirkusů, kabaretů, exotických prostředí, cestování apod.
- báseň má být v první řadě **hrou obrazotvornosti**
- výrazným prvkem je **rým** – krásnému rýmu se často podřizuje volba slov (tedy i významová složka básně)
- **lyrize** – projevuje se nejen v poezii, ale také v próze a dramatu
- nejvýznamnější autoři: **Vítězslav Nezval**, Karel **Teige**, Jaroslav **Seifert**,
Vladislav Vančura, Konstantin **Biebl**
- divadlo: **Osvobozené divadlo** (režiséři Jindřich Honzl, Jiří Frejka, dvojice Voskovec + Werich)

Jiří Voskovec

a

Jan Werich

6) SURREALISMUS

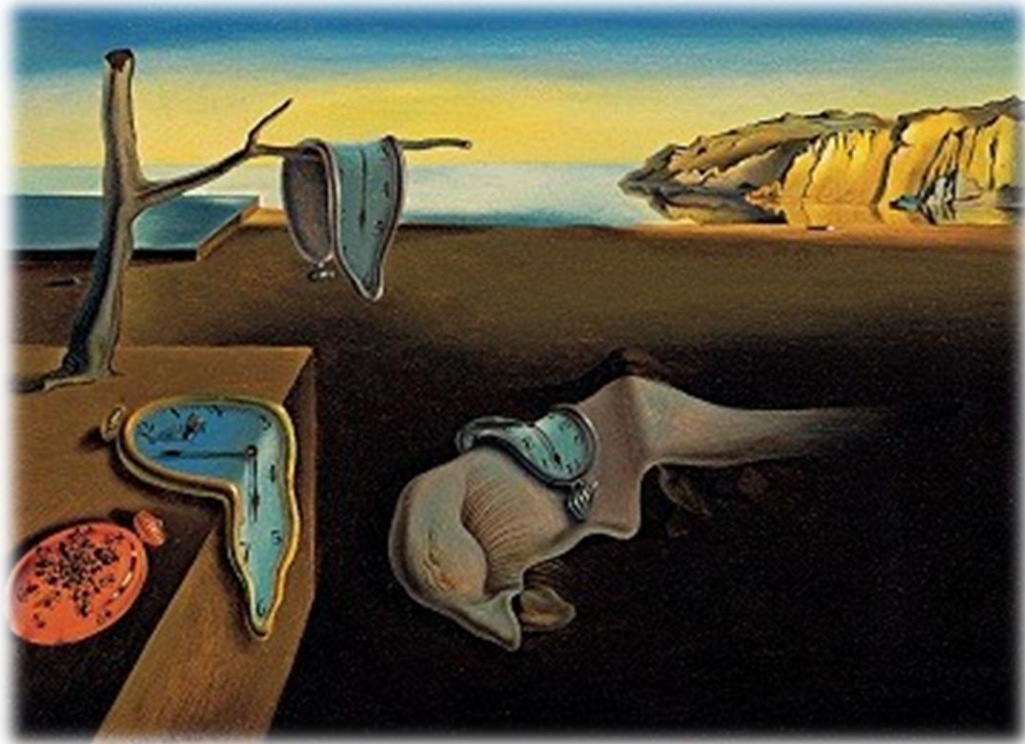
[sirealizmus]

- zpočátku navazoval na dadaismus, ale na rozdíl od něj nebyl pouhou negací, odmítnutím, měl hlubší obsah
- směřuje k **nadrealitě** (fr. sur réalité) – k dosud **opomíjeným, rozumu unikajícím stránkám lidského bytí**
- za jeho počátek je považován **Manifest surrealismu André Bretona** vydaný r. **1924**, ale prvním surrealistickým textem byla už Magnetická pole A. Bretona a P. Soupaulta z r. 1921
- touha prozkoumat **lidské podvědomí** (svět instinktů, snů, asociací) » používali **metodu automatického psaní** – spontánní záznam představ
- snaha **osvobodit fantazii** z pout rozumu a konvencí » **volný proud obrazů** – umělec je ponořen sám do sebe, bez jakékoliv rozumové kontroly zaznamenává stavy duše
- vytvářejí tak **nelogická spojení představ a zřetězení slov** – působí magicky a básnivě
- vliv **Freudovy psychoanalýzy** – zájem o **sexuální touhu a slast** (libido), o **sny** (odrážejí rozumem potlačené a nevědomé touhy) – mnozí autoři využívají k průniku do podvědomí také hypnózy či drog
- později pracuje s tzv. **surrealistickým objektem** – známý, běžný **předmět je umístěn do pro něj neobvyklého prostředí**, a tím vzniká napětí uvolňující fantazii; jindy je **spojováním zdánlivě nesourodých skutečností** docilováno zvláštnosti, tajemnosti (např. nahodilé setkání šicího stroje a deštníku na pitevním stole)
- bývají rozlišována dvě období:
 - **intuitivní** – surrealisté se soustředili jen na svět své fantazie, společensky se neangažovali
 - **politické** – surrealisté cítí potřebu vyjádřit se k dobové situaci » protestují proti kolonialismu, sbližují se s levicí, s komunismem
- surrealismus vznikl jako **literární směr**, velmi brzy a silně však pronikl také do **výtvarného umění a filmu**, některé jeho rysy se uplatnily také v hudbě (zejména v jazzu a blues)
- ve 30. letech začíná slábnout, ale dodnes má vliv na tvorbu mnohých umělců

Výtvarné umění

- umělec se snaží zobrazit sny, šílené halucinace, půlnoční deliria, potlačené pudy a klamné vzpomínky
- všechny vize se na obrazech otevírají v bizarních nadreálných kombinacích, vytvářejí napětí uvolňující fantazii
- spojení zdánlivě nesourodých skutečností přidává na zvláštnosti a tajemnosti

- zobrazení jednotlivých předmětů je často realistické, nadreálná je jejich kompozice do jednoho obrazu
- významní malíři: **Salvador Dalí**, Joan **Miró**, René **Magritte**, Max **Ernst**
- čeští malíři: **Toyen** (Marie Čermínová), Jindřich **Štyrský**, František **Muzika**

Persistence of Memory
(Salvador Dalí)

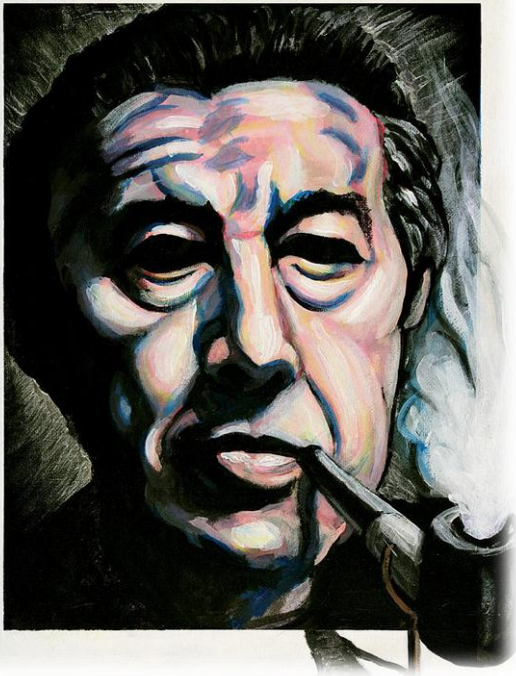
Spící (Toyen)

Film

- surrealističtí režiséři: Luis **Buñuel**, Jan **Švankmajer**
- některé surrealistické postupy najdeme ve filmech Davida Lynche

Literatura

- pro poezii je typická **absence pravidelného rýmu a rytmu – volný verš**, v próze **absence interpunkce** – spontánnost psaní
- v próze převažují **automatické texty** – záznamy snů, halucinací, deníkové záznamy, které jsou ale často doprovázeny **esejistickými interpretacemi**
- velmi bohatá **obraznost, metaforičnost**
- záliba v bizarnosti, v snových výjevech
- častá je **báseň psaná v próze**
- významní autoři: **André Breton**, Paul **Éluar**, Louis **Aragon**, Philippe **Soupault**, Jacques **Prévert**
- význační čeští autoři: **Vítězslav Nezval**, Karel **Teige**, Ludvík **Kundera**

André Breton na obraze A. Cooka

Vítězslav Nezval na karikatuře A. Hoffmeistera

7) FUNKCIONALISMUS

- čistě **architektonický styl**
- doba jeho rozkvětu spadá do **20. – 30. let 20. stol.**
- staví se účelové budovy jednoduchých tvarů
- používají se převážně nové materiály (např. šamotové cihly, železo nebo beton)
- architektura má být v první řadě **funkční**, což neznamená, že nemá splňovat určité **estetické ideály**, nicméně se oprostuje od okázalosti a strojené estetiky, přepřácanosti a zbytečné komplikovanosti
- významní architekti: **Le Corbusier**, Adolf **Loos**, Ludwig Mies **van der Rohe**
- **významné funkcionalistické stavby:** Helsinský olympijský stadion, Villa Savoye v Poisy
- **významné české funkcionalistické stavby:** Veletržní palác, Národní technické muzeum, palác Elektrických drah, OD Bílá labuť, Müllerova vila (všechny v Praze), vila Tugendhat (Brno), město Zlín

Veletržní palác v Praze na fotografii z r. 1939 (J. Fuchs, O. Tyl)

Vila Tugendhat v Brně (L. Mies van der Rohe)

Villa Savoye v Poisy (Francie, Le Corbusier)

8) NEOREALISMUS

- směr v **italské kinematografii a literatuře** (v menší míře malířství), který má počátky ve 30. letech, ale rozvíjel se **hlavně ve 40. a 50. letech**, zejména po osvobození Itálie v r. 1945
- **navazuje na realistickou tradici** v umění, která byla v době fašistické diktatury přerušena (propagandistické zobrazování života v Itálii) – autory spojují také **antifašistické postoje**
- soustředí se na **každodenní život obyčejných lidí**, jejich běžné starosti – zobrazení sociálních problémů a protikladů současné Itálie – sympatie s chudými venkovany, zobrazování zaostalého jihu Itálie
- důraz na **dokumentárnost a hodnověrnost**
- snaha o **silný smyslový prožitek** » detailní zobrazení
- syrové, ničím **nepřikrášlené zachycení reality**, snaha o **kritické zhodnocení minulosti**, zejména období fašismu
- úsilí o **pravdivý a objektivní obraz skutečnosti**, nezkreslený a nepřikrášlený – zobrazení světa takového, jaký opravdu je

Film

- často využívá neherce, filmuje se v autentických prostředích (zejména venkov, chudinské čtvrti)
- tematicky vycházejí filmy ze života chudiny, důležitou roli hrají dětské postavy
- významní režiséři: Federico **Fellini**, Vittorio **de Sica**, Roberto **Rossellini**, Luchino **Visconti**

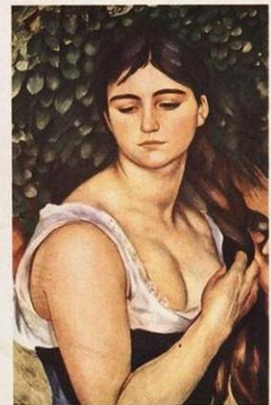
Silnice (Federico Fellini)

Literatura

- zpočátku se soustředila na **bezprostřední zkušenosti z války** – německá okupace, utrpení obyčejných lidí, partyzánský odboj, koncentrační tábory
- snaha **kriticky se vyrovnat s fašistickou minulostí** Itálie
- hlavními postavami byli **prostí lidé** » **pohled na dějiny zdola**
- později se do popředí dostává **život v poválečné Itálii** a jeho sociální problémy
- významní autoři: **Alberto Moravia**, Pier Paolo **Pasolini**, Carlo **Levi**

Horalka (román Alberto Moravia, film Vittorio de Sica)

LA CIOCIARA DI MORAVIA

9) EXISTENCIALISMUS

- **filozofický směr**, který se rozvíjel zejména v Německu už po 1. světové válce, dosáhl největšího vlivu **ve 40. letech** zejména díky francouzským filozofům Sartrovi a Camusovi, kteří své myšlenky vyjadřovali také pomocí **literárních děl**
- k jeho popularitě přispěl prožitek tíže lidské existence v době 2. světové války
- za inspiraci existencionalistů bývají považovány filozofie **F. Nietzscheho** a **S. Kierkegaarda** a prózy **F. M. Dostojevského** a **F. Kafky**
- existencionalisté se zajímají o **existenci člověka** – člověk je jediné jsoucnost, které si uvědomuje své bytí » jediný existuje jako individualita, jediný sám rozhoduje o tom, co z něho bude – **sám sebe vytváří svými rozhodnutími** – je svým vlastním projektem
- člověk se tohoto rozhodování a vytváření sebe sama nemůže nijak vzdát - je odsouzen ke **svobodě**
- tato svoboda nám navíc dává také **absolutní odpovědnost** za naše činy
- přitom žijeme ve světě bez Boha, který se jeví jako nesmyslný, a jedinou jistotou, kterou máme, je smrt
» **pocity nedůvěry, úzkosti, absurdity**
- existencionalisté řeší, jak se s těmito pocity absurdity vypořádat
- východisko vidí ve vědomém **rozhodnutí angažovat se, přistupovat ke světu aktivně, jako by měl smysl**, i když si jsme vědomi jeho absurdity – tím dáme svému životu smysl
- existuje také teistický existencionalismus – zachovává myšlenku Boha, ale zdůrazňuje, že ve světě, v němž žijeme, přítomnost Boha nepocítujeme – máme možnost rozhodnout se jednat tak, jako bychom boží přítomnost zakoušeli (opět je to naše svobodné rozhodnutí, co dává životu smysl)

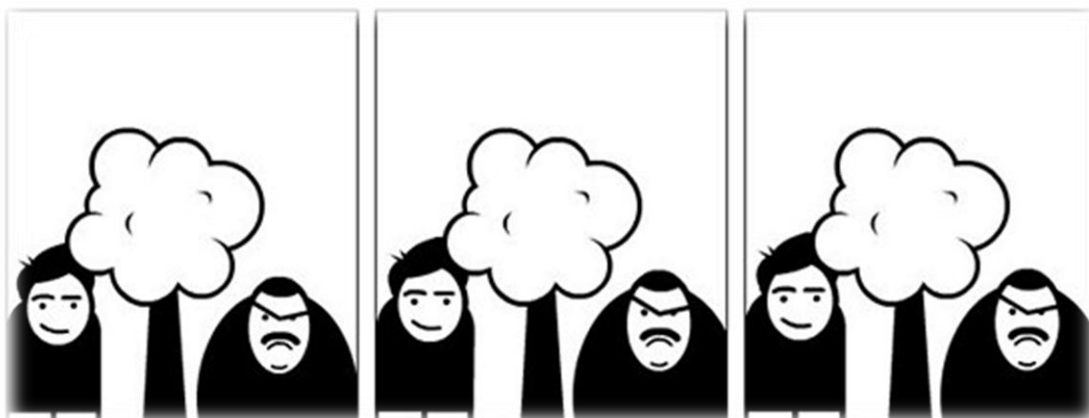
Literatura

- **zobrazení existenciálních stavů v prózách a dramatech**
- ukazuje jak hrdiny, kteří se v konfrontaci s absurditou světa vzdali – rezignovali na jakékoli snažení a nechávají se unášet okolnostmi (např. Mersault z Camusova románu Cizinec), tak hrdiny, kteří se odhodlali proti absurditě vzbouřit (např. Rieux z Camusova románu Mor)
- existencionalisté si dobře uvědomují, že běžný každodenní život je spíše směsicí ubíjející rutiny a nudných povinností, proto kladou důraz na **mezní situace** (situace vymykající se každodennosti, např. ohrožení života), v nichž si člověk nejlépe uvědomuje sám sebe.
- nejvýznamnější autoři – Jean-Paul **Sartre**, Albert **Camus**, Simone **de Beauvoir**, Nikos **Kazantzakis**

Jean-Paul Sartre (graffiti, Jona25)

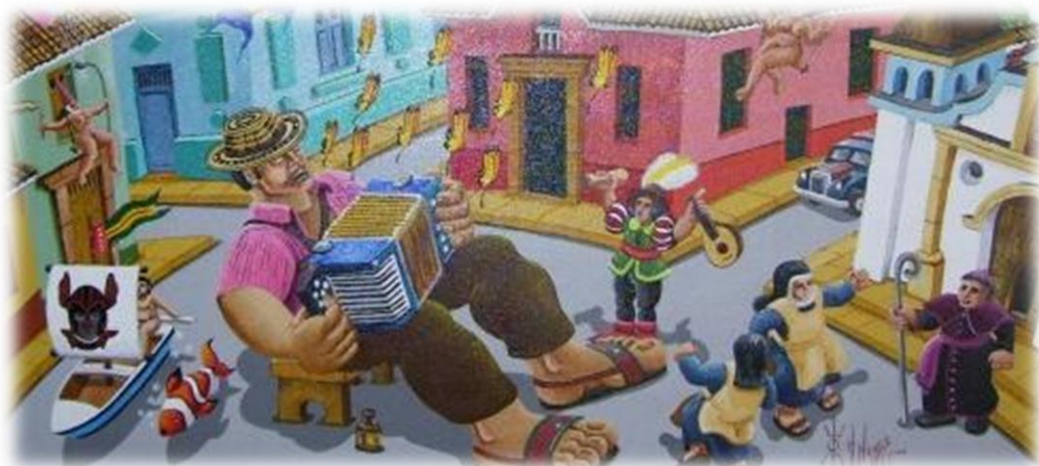
- s existencialismem souvisí také vznik **absurdního dramatu**
 - zobrazuje skutečnost jako **nesmyslnou**
 - ukazuje **situaci člověka opuštěného a ztraceného v neosobním a nepochopitelném světě** moderní civilizace
 - ukazuje **ztrátu schopnosti dorozumět se** s ostatními lidmi
 - hry nemají souvislý děj, chybí psychologická charakteristika postav, dialogy postrádají smysl – prázdné fráze, klišé a plané tlachání znemožňují porozumění
 - bývají groteskní, využívají černého humoru, celkové vyznění je však spíše tragické nebo tragikomické
 - nejznámější autoři: Samuel **Beckett**, Eugène **Ionesco**, Edward **Albee**, Friedrich **Dürrenmatt**, Václav **Havel**

Stručný obsah Beckettova Čekání na Godota formou komiksu (Zuzana Kelnarová)

10) MAGICKÝ REALISMUS

- tímto pojmem se označuje **literární směr**, ve kterém se **prolíná reálná skutečnost s iluzivními prvky** (sny, halucinacemi, mýty)
- typický je pro literaturu **jihoamerickou a ruskou**, kde se uplatňoval i v 1. pol. 20. stol., ale k boomu dochází od **60. let**, kdy začíná pronikat do světové literatury
- jeho hlavním principem je **prolínání dvou světů: světa skutečného a nadpřirozeného světa fantazie**.
- má blízko k **mytickému vidění světa** – proto je rozšířený tam, kde je silná tradice mytologie a ústní lidové slovesnosti
- v mýtu však byly od sebe svět bohů a svět lidí odděleny, zatímco zde **zázračné prolíná každodenním životem** – nadpřirozené události působí přirozeně, ale nejsou nijak vysvětleny - protagonisté je přijímají, nehledají v nich logiku
- vykresluje velmi věrně a pravdivě společnost a dobové **sociální problémy** » může jít o **kritiku totalitních režimů, válek, kolonialismu**
- soustředí se na detailní zachycení smyslových vjemů » autentičnost
- v pozadí může být **zpochybnění všemocnosti rozumového poznání** světa – autoři se domnívají, že do našeho světa nepatří jen to, co můžeme bezpečně poznat a pochopit, ale také to, co je iracionální, nepoznatelné nebo nepochopitelné » jejich díla vyjadřují podezření, že náš svět by nemusel být takový, jaký si myslíme, že je – tím má magický realismus **blízko k postmoderně**
- významní autoři: **Gabriel García Márquez**, Jorge Luis **Borges**, Michail **Bulgakov**, Čingiz **Ajtmatov**
- některé obrazy a filmy v sobě obsahují prvky magického realismu, nicméně tento pojem se u nich nepoužívá

Macondo (dějiště próz G. Garcíi Márqueze, neznámý autor)

11) POSTMODERNISMUS (POSTMODERNA)

- **myšlenkový** a později také **umělecký směr konce 20. století**, pojem se poprvé objevil ve spisu filozofa Jeana-Françoise **Lyotarda** O postmodernismu (1979)
- jde o kritickou **reakci na modernu**
- **odmítá názory spojené s představou jediné pravdy**, kulturní nadřazenosti západní civilizace a rozumu v procesu poznávání » postmoderna je **pluralitní** – nevěří, že by existoval jediný klíč k interpretaci světa – snaží se **spojuvat různé pohledy na svět** (např. vědu, umění, náboženství, mytologii)
- v umění se snaží **propojit moderní s tradičním** – je proti samoučelné novosti
- pluralismus vede k tendenci nezaujímat hodnotící stanovisko » **boří hranici mezi vysokým uměním a masovou kulturou**

Architektura

- jako postmoderna se označuje široká škála stylů, které mají společné to, že **odmítají klasickou moderní architekturu** – jednotvárné, neosobní prosklené budovy
- zdůrazňuje jak **estetickou hodnotu** architektury, tak **praktičnost a funkčnost**
- snaha **narušit jednolitou plochu** staveb, vnést do architektury rozmanitější tvary
- hojně čerpá **inspiraci z dřívějších** architektonických **slohů**
- významné stavby: Státní galerie ve Stuttgartu, budova Sony v New Yorku, Auditorium na Tenerife, Guggenheimovo muzeum v Bilbao, Centre Pompidou v Paříži
- příklady postmoderních staveb v ČR: tzv. Tančící dům v Praze, OD Ještěd v Liberci, budova ČNB v Ústí nad Labem

Tančící dům v Praze (Vlado Milunić, Frank Gehry)

Auditorium na Tenerife (Santiago Calatrava)

Výtvarné umění

- postmoderna se výrazně projevuje mísením umění s masovou kulturou, případně tím, že umění „opouští galerie a vyráží do volného prostoru“
- **pop art** – populární umění
 - každodenní a běžné předměty činí objektem umění
 - používá **postupy reklamy a zábavního průmyslu**
 - zobrazuje věcně, neosobně, nehodnotí a nekomentuje
 - častými tématy jsou masovost, hlučnost, nápadnost, sex, konzumnost
 - poukazuje na **třpytivý zevnějšek v kontrastu s vnitřní prázdnotou** skutečnosti
 - nejznámějším představitelem pop artu je Andy **Warhol**
- **akční umění**
 - forma **happeningů** - podstatou díla je **přímé setkání výtvarníka s diváky**
 - založeno na pohybu v prostoru a čase – např. umělec rozdává lidem vystupujícím z metra klaunské nosy a vyzývá je, aby si je nasadili, pak je fotografuje
 - snaha vyburcovat lidi z lhostejnosti
- **land art** - dotváření přírodního prostředí
- **body art** – používání vlastního těla jako uměleckého prostředku

Marilyn Monroe (Andy Warhol)

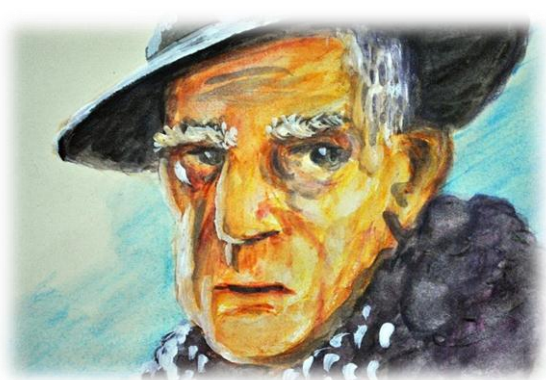
ukázka body artu (neznámý autor)

ukázka land artu
(Allan Pollock
Morris)

Literatura

- na rozdíl od moderny (např. francouzského nového románu) nepovyšuje formu nad obsah literárního díla
- **mísí se postupy umělecké a populární literatury, literární žánry, umělecký styl se prolíná se stylem publicistickým a odborným** – jediné dílo tak může být zároveň detektivkou, historickým románem, filozofickým esejem, reportáží i sociologickou studií
- literární díla lze většinou číst dvěma způsoby – na jedné straně v nich najdeme poutavý příběh, často podobný pokleslé literatuře, na druhé straně dokonalou kompozici a filozofické pasáže
- **častým tématem je samotná literatura** – autor může čtenáři ukazovat, jak dílo „vyrábí“
- využívá se **intertextovosti** – citací a interpretací jiných textů, jiných knih
- autoři rádi **mystifikují** - vysvětlují či vykreslují nějakou reálnou událost značně odlišně od obecně známého výkladu
- snaha ukázat **mnohost pohledů** na věc » **střídání perspektivy vyprávění** (např. použitím více různých vypravěčů)
- U. Eco hovoří o **otevřeném díle** - nabízí velké množství interpretací, čtenář se díky tomu stává jeho spoluvůrcem
- významní světoví autoři: Umberto **Eco**, Milan **Kundera**, Vladimír **Nabokov**, John **Irving**, Lawrence **Durrell**, John **Fowles**,
- čeští postmoderní autoři: Daniela **Hodrová**, Michal **Viewegh**, Michal **Ajvaz**, Jiří **Kratochvíl**, Miloš **Urban**

Dvě podobizny Milana Kundery

(autoři jsou Václav Zeman /vlevo/ a Filš /vpravo/)